

به نام یزدان پاک

درسنامه فصل سوم : سبک زندگی

نیکی به جای یاران فرصت شمار یارا

ده روز مهر گردون افسانه است و افسون

تعداد جمله : ۴ جمله / ده روز مهر گردون افسانه است / و افسون است / نیکی به جای یاران فرصت شمار / یارا /

* شرح بیت : به جای : در حق، در مورد / افسانه : سرگذشت، قصه، داستان / افسون : حيله، تزوير، مکر، جادو

گردون : روزگار، گردش آسمان و زمین / ده روزه : مدت اندک، مدت کم

آرایه مراعات نظیر (تناسب) : مهر (خورشید) و گردون / آرایه ی جناس : یارا، یاران / ده روز مجاز جزه به کل تشبیه : مصرع اول گذشت روزگار را به افسانه و افسون تشبیه کرده است.

* معنی بیت : چند روز زندگی ما مانند داستان و قصه است یا به سحر و جادو می ماند. پس ای دوستان در این عمر اندک نیکی کردن در حق دوستان را غنیمت بدانید.

▼▼▼ تاریخ ادبیات :

حافظ

خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی، معروف به ((لسان الغیب))، اوایل قرن هشتم هجری قمری در شیراز متولد شد . از بزرگترین غزل سرایان ایران است و چون قرآن را حفظ بوده ((حافظ)) تخلص می کرده است . ((دیوان حافظ)) تنها اثر وی است .

درس ۶: راه نیکبختی

راه نیک بختی یک ترکیب وصفی است. (راه) موصوف / (نیک بختی) صفت

دانش ادبی و زبانی و معنی کلمات متن: گام (قدم) / باز خوانی (باز قید تکرار) به معنی دوباره خوانی / تلفظ (خواندن) / مطابقت (هم خانواده اش تطبیق) در کنار هم قرار دادن و مقایسه کردن / تلفظ (نحوه خواندن) / خوانش (اسم مشتق) خوان + ش که (بخوان) بن فعل مضارع است / درون مایه (محتوا) / (تناسب) مناسب و هم خانواده متناسب و مناسب است / پیکارانه (جنگی) / ستایش (حمد کردن) / نیایش (رازو نیاز کردن با خدا) / فروتنی و خاکساری (مترادف) یعنی تواضع داشتن / محتوی (درون مایه) / می خوانیم (مضارع اخباری) / به گونه ای (به شکلی) مخاطب آن اندرز است (مورد پذیرش است) / شنونده حس کند که خودش مخاطب می باشد

جمله شماری

یکی از مهارت‌های اصلی زبان، «خواندن» است. خواندن چند گام دارد:

- شناخت نشانه‌ها و کلمات
- بازخوانی یا تلفظ واژه
- مطابقت دادن شکل کلمه با تلفظ آن
- خوانش درست متن
- توجه به حس و حال متن و رعایت آن
- تشخیص معنا و درک پیام متن

بنابراین، خواندن مؤثر، آن است که پس از طی این مراحل، ما را به درک و دریافت درستی از نوشته برساند.

هر متن به تناسب درون مایه خود، ویژگی و خصوصیتی دارد که آن را از متن‌های دیگر، جدا می‌سازد.

متن حماسی با حالت پهلوانی و پیکارگرانه خوانده می‌شود و متنی که ستایش و نیایش پروردگار را بازگو می‌کند، با حالت فروتنی و خاکساری خوانده می‌شود.

شعر «راه نیکبختی» را که محتوای اندرزی دارد، با آهنگ و لحن نصیحت و حالت پندگوینه می‌خوانیم؛ به گونه‌ای که شنونده حس کند خود، مخاطب آن اندرز است.

این شعر را بخوانید و به لحن و آهنگ خواندن، توجه کنید.

راه نیکبختی

۱	زین گفته، سعادت تو بجوم / می باش به عمر خود سرخیز / با مادر خویش، مهربان باش / با چشم ادب نگر پدر را / چون این دو شوند از تو خزند / چون بادب و تمیز باشی / می‌کوش که هرچه گوید استاد / زنا / کگو سخن به جز راست / حرش که روی به جامه خواب / کان روز به علم تو چه افزود / روزی که در آن نکرده‌ای کار
۲	پس یاد بگیر / هرچه گویم / وز خواب سحرگمان پر حیز / آماده خدمت به جان باش / از گفته او هیچ سر را / خزند شود ز تو خداوند / پیش همه کس، عزیز باشی / گیری همه را به چاکلی یاد / هر چند تو را در آن، نضر است / کن نیک تامل اندر این باب / وز کرده خود چه برده‌ای سود / آن روز ز عمر خویش شمار

ایرج میرزا

ایرج میرزا

ایرج میرزا

ایرج میرزا (پاییز ۱۲۵۲ یا ۱۲۵۳ خورشیدی در تبریز - ۲۲ اسفند ۱۳۰۴ خورشیدی در تهران) ملقب به «جلال الممالک» و «فخر الشعرا»، از جمله شاعران برجسته ایرانی در عصر مشروطیت (اواخر دوره قاجار و اوایل دوره پهلوی) و از پیشگامان تجدد در ادبیات فارسی بود. ایرج میرزا در قالب‌های گوناگون شعر سروده و ارزشمندترین اشعارش مضامین انتقادی، اجتماعی، احساسی و تربیتی دارند. شعر ایرج ساده و روان و گاهی دربرگیرنده واژه‌ها و گفتارهای عامیانه است و اشعار او از جمله اشعار اثرگذار بر شعر دوره مشروطیت بود.

ایرج میرزا به زبان‌های فارسی، ترکی آذربایجانی، عربی و فرانسه تسلط داشت و روسی نیز می‌دانست و خط نستعلیق را خوب می‌نوشت. آرامگاه ظهیرالدوله خانه ابدی ایرج میرزا شد |

قالب این شعر مثنوی است و **مثنوی** شعری است که هر بیت قافیه ای جداگانه ای دارد.

قافیه در بیت اول (جویم و گویم) و در بیت دوم (سحرخیز و بهرهیز) و در بیت سوم (مهربان و جان) و در بیت چهارم (پدر و سر) و در بیت پنجم (خرسند و خداوند) و در بیت ششم (تمیز و عزیز) و در بیت هفتم (استاد و باد) و در بیت هشتم (راست و ضرهاست) و در بیت نهم (خواب و باب) و در بیت دهم (افزود و سود) و در بیت یازدهم (کار و شمار)

زین گفته، سعادت تو جویم | پس یاد بگیر هرچه گویم

معنی بیت اول: هدف من از گفتن این نصیحت سعادت و خوشبختی توست بنابراین هر چه را می گویم گوش کن و بپذیر.

دانش ادبی: (جویم و گویم) قافیه است و جناس ناقص اختلافی است

می باش به عمر خود سحرخیز | وز خواب سحرگمان بهرهیز

معنی بیت دوم: در تمام زندگی خود سحرخیز باش و از خواب صبحگاهی دوری کن .

دانش ادبی: (سحرخیز و بهرهیز) قافیه است تناسب: (سحرخیز ، خواب ، سحرگمان) واج آرای (خ ز)

با مادر خویش، مهربان باش | آماده خدمت به جان باش

معنی بیت سوم: با مادر خودت مهربان باش و حالت رفتارت مهربانانه باش و از دل و جان خدمت به او باش

دانش ادبی: کنایه در مصرع دوم (آماده خدمت کسی بودن) آماده خدمت با تمام دل و جان بودن / واج آرای در حرف (ش)

با چشم ادب نگر پدر را | از گفته او میبچ سر را

معنی بیت چهارم: با پدرت محترمانه رفتار کن و از دستورش سر پیچی نکن (از پدرت اطاعت کن)

دانش ادبی: (چشم ادب) تشخیص- اضافه استعاری / (چشم و سر) مراعات نظیر/ (سر میبچ) کنایه از نافرمانی / (را) ردیف / (پدر و سر) قافیه (را) حرف اضافه به معنی (به) (به پدر) که (پدر) متمم / (را) در مصرع دوم نشانه مفعول است

چون این دو شوند از تو خرسند | خرسند شود ز تو خداوند

معنی بیت پنجم: وقتی که پدر و مادر از تو راضی باشند خداوند هم از تو راضی و خشنود می شود.

دانش ادبی: (خرسند و خداوند) قافیه / (تو و دو) جناس / (خرسند و خرسند) (تو و تو) تکرار / مصرع دوم تلمیح دارد به آیه (رضی الله فی رضی الوالدین)

چون باادب و تمیز باشی | پیش همه کس، عزیز باشی

معنی بیت ششم: اگر مودب و صاحب تشخیص باشی نزد همه عزیز و دوست داشتنی خواهی بود.

دانش ادبی: باشی و باشی (ردیف) / تمیز و عزیز (قافیه) / (باادب ، تمیز ، عزیز) مراعات نظیر / واج آرایی (ز ، ش)

می کوش که هرچه گوید استاد | کسری همه را به چاکلی یاد

معنی بیت هفتم: تلاش کن که هر چه را معلم به تو می گوید و آموزش می دهد همه را با سرعت و زیرکی یاد بگیری

دانش ادبی: (استاد و یاد) قافیه/ (استاد ، گوید ، یادگیری) مراعات نظیر

زهار کمو سخن به جز راست | هر چند تو را در آن، ضررهاست

معنی بیت هشتم: اگر که همیشه حرف راست بگویی و از دروغ دوری کنی حتی اگر گفتن سخنان راست و ضرر تو باشد.

دانش ادبی: مصرع اول تلمیح دارد به حدیث (قل الحق ان كان مرا) و (النجاه فی الصدق) است که ترجمه ی آن ها چنین است (حق را بگو اگر چه تلخ باشد) و (نجات انسان در راستی است) / و تلمیح به حدیث پیامبر هم دارد که می فرماید (قولوا الحق و لو علی انفسکم) / (زهار) اصوات و به معنی آگاه باش و شبه جمله است / (است) به معنای وجود داشتن است و فعل غیر اسنادی است

هر شب که روی به جامه خواب | کن نیک تأمل اندر این باب

معنی بیت نهم: هنگامی که هر شب برای خوابیدن به رختخواب می روی در این باره خوب فکر کن.

دانش ادبی: (جامه خواب) مجاز از رختخواب / بیت نهم و بیت دهم از نظر معنا بهم ارتباط دارند که به این رایه موقوف المعانی می گویند/ (باب) موضوع و زمینه، / (شب ، جامه ، خواب) مراعات نظیر

وز کرده خود چه برده ای سود

کان روز به علم تو چه افزود

معنی بیت دهم: که امروز چه قدر به علم و دانش تو اضافه شد و از کارهایی که انجام دادی چقدر سود بردی

دانش ادبی: این بیت با بیت نهم باید معنی کرد و موقوف المعانی است/ (علم، افزود، سود) مراعات نظیر

دانش زبانی: (کان) که آن / (چه) در مصرع اول ضمیر پرسشی است و در مصرع دوم صفت پرسشی است به معنی چه سود برده ای؟

روزی که در آن نکرده ای کار / آن روز ز عمر خویش شمار

معنی بیت یازدهم: روزی را که در آن کار مفیدی انجام نداده ای جز روزهای تلف شده بدان و از روزهای عمرت به حساب نیار

دانش ادبی: (کار و شمار) قافیه است / (روزی، کار، عمر) مراعات نظیر / تکرار (روز) / واج آرای (ر ز د)

خود ارزیابی (صفحه ۴۹ کتاب درسی)

۱- شاعر برای سعادت و خوشبختی چه کارهایی را پیشنهاد میکند؟

۱- سحر خیز باشد. ۲- با مادرش مهربانی کند و در خدمتش باشد. ۳- حرفهای پدر را گوش کند. ۴- با ادب و تمیز باشد. ۵- حرفهای استاد را گوش کند و یاد بگیرد.

۲- این جمله «جز راست نباید گفت؛ هر راست نشاید گفت»، با کدام قسمت شعر تناسب دارد؟

زهار مگو سخن به جز راست / هر چند تو را در آن ضررهاست

۳- برای پُربار کردن روزهای زندگی چه باید کرد؟ باید اندیشید و هر روز کار مفیدی انجام داد. چون روزی که در آن کار انجام نگرفته است جز عمر آدمی حساب نمی‌شود.

ادبیات اندرزی یا تعلیمی

شعری که خواندیم، سرشار از موعظه و پند و اندرز است. شاعران و نویسندگان همه ملت‌ها، سروده‌ها و نوشته‌هایی دارند که در آنها، راه بهتر زیستن و خوشبختی و سعادت را نشان می‌دهند. به این نوع سروده‌ها و نوشته‌ها **ادبیات اندرزی یا تعلیمی** می‌گویند. «بوستان» و «گلستان» سعدی، «**مثنوی معنوی**» مولوی و «**کلیله و دمنه**» از بهترین نمونه‌های ادبیات تعلیمی ایران به شمار می‌آیند.

گفت‌وگو (صفحه ۵ کتاب درسی)

۱- پیامبر می‌فرماید:

«قُولُوا الْحَقَّ وَ لَوْ عَلَيَّ أَنْفُسِيكُمْ: حق را بگویید هر چند به زیانتان باشد.»

درباره ارتباط این سخن گهربار با متن درس، در گروه گفت‌وگو کنید. گاهی حرف راست زدن نتایج و ثمراتی دارد ممکن است این نتایج و ثمرات به ضرر انسان باشد و پیامبر بر اساس همین نتایج و ثمرات می‌فرماید که حق را بگویید هر چند به ضرر شما باشد و درس نیز بیت هشت به همین موضوع اشاره دارد.

زهار مگو سخن به جز راست هر چند تو را در آن ضرر هاست

۲- شعر «شوق مهدی (عج)» را با لحن مناسب در گروه بخوانید و شیوه خواندن آن را با خوانش متن این درس مقایسه کنید. شعر شوق مهدی لحن غنایی دارد، شعر این درس محتوای اندرزی دارد و آهنگ و لحن نصیحت و حالت پندگونه. این لحن را گاهی آمرانه می‌خوانیم گاهی ملتمسانه و گاهی دوستانه و گاهی...

فعالیت‌های نوشتاری (صفحه ۵ کتاب درسی)

۱- در متن درس، شکل نوشتاری کدام واژه‌ها با شکل گفتاری آنها متفاوت است؟ آنها را بنویسید. خواب، چون، تو، خویش

۲- بیت‌های درس را که ردیف دارند، بنویسید و زیر قافیه آنها خط بکشید.

با مادر خویش، مهربان باش / آماده خدمتش به جان باش

با چشم ادب نگر پدر را / از گفته او مپیچ سر را

چون با ادب و تمیز باشی / پیش همه کس، عزیز باشی

۳- در مصراع زیر، متمم و مفعول را مشخص کنید.

«زین گفته، سعادت تو جویم» گفته = متمم مفعول = سعادت

۴- بیت زیر که سروده نظامی است، با کدام قسمت درس ارتباط معنایی دارد؟

غافل منشین نه وقت بازی است / وقت هنر است و سرفرازی است

با ابیات زیر ارتباط معنایی دارد:

www.my-dars.ir

می‌کوش که هرچه گوید استاد / گیری همه را به چابکی یاد

روزی که در آن نکرده‌ای کار / آن روز ز عمر خویش شمار

در املاهای «جزء» و «جز» باید دقت کنیم؛ «جزء» به معنای «بخشی

از کل چیزی» است و «جز» به معنای «مگر، غیر، الا و ...»